

менными. То же предложение, записав в виде «Поет соловей», увидим, что «соловей опять-таки подлежащее» предложения, а «поет» сказуемое. Но того же взаимоотношения темы и ремы уже не видим. То есть в данном предложении «поет» - тема, а «соловей» - рема. Таким образом, нарушено соответствие подлежащее-тема, сказуемое-рема. Из этого следует, что важная роль в превращении темы в рему принадлежит инверсии. Но в английском языке во многих случаях даже без инверсии подлежащее может стать ремой, а сказуемое - темой. В английском языке это становится возможным благодаря формальному подлежащему, которое имеет разные проявления. Рассмотрим предложения, начинающиеся словами *it, there, what*:

There is nothing better than health.

(Лучше здоровья ничего нет.)

Здесь «there» формальное подлежащее предложения. То есть данное слово употреблено вместо «health» - основного подлежащего предложения и, как можно заметить, в предложении никакой инверсии нет. Несмотря на это «health» является ремой. То же самое наблюдаем в следующем предложении.

What you are doing is nothing but waste of time.

(Ты только и делаешь, что убиваешь время.)

Здесь «what» формальное средство, формальное подлежащее предложения, заменяющее «nothing but waste of time».

А в актуальном членении тема и рема меняются местами в зависимости от места логического ударения. Например, в предложении «Соловей в саду поет» темой является «соловей», а в предложении «Соловей в саду поет» темой предложения становится «в саду».

Как видим, чередование темы и ремы между главными членами предложения наблюдается довольно четко. А между второстепенными членами предложения выявление подобных

отношений задача трудная, и до сих пор в этом вопросе определенности нет.

В актуальном членении важное значение имеет информация. Так, только в тексте актуальное членение зависит от общей информации текста, а в устной речи - от собственной информации каждого предложения, составляющего текст.

Таким образом, следует отметить, что все категории текста, по сути, находятся в органическом единстве и обуславливаются друг другом. Порядок слов, в настоящее время используемый нами, и взаимоотношения актуального членения ещё раз подтверждают это.

1. Məmmədov A. Mətn yaranmasında formal əlaqə vasitələrinin sistemi. -Baku, 2001.
2. Abdullayev Ə.Z. Aktual üzvlənmə və mətn. - Baku, 1998.
3. Novruzova N. Mətn sintaksisi. - Baku, 2001.
4. Lotman Ö. Struktura xudojestvennoqo teksta. - M., 1970.
5. Moskalcskəə O.İ. Qrammatika teksta. — M., 1981.
6. Turaeva Z.Ə. Linqvistika teksta. - M., 1986.

* * *

The article deals with the role of word order and actual membership in the formation of a text. Generally these two categories are very important in text formation. As states O. Moscolskaya the word order helps to build up combinations between sentences to combine the components from grammatical point of view, as well as to emphasize the meaning of the sentence. A. Mamedov states about it: The analyze of the event word order demands the address to larger frame than sentence frame. It does not depend on which genre the text is, but the word order differs from one text to another. It means that the word order in scientific texts is completely differs from the word order in literary texts.

Sometimes the actual membership is understood as the meaning membership. In order to express some opinion clearly the sentences joined in connected way and form the text. Y. Lotman writes about actual membership: "The actual membership of sentence reflects the functional perspectives of the sentence, in other words the manner of joining of the sentence in the act of communication.

Ж. К. Кинова

ҚАЗІРГІ ДІНИ СТИЛЬ ЖӘНЕ ИСЛАМ ЛЕКСИКАСЫН ОРЫС ТІЛІНЕ АУДАРУ МӘСЕЛЕСІ

Қазіргі кезең лингвистикасының, оның ішінде функционалды стилистика саласының көкейесті мәселелерінің біреуі – функционалды стильдер жүйесіне діни, немесе шіркеу-діни стилін (Крысин Л.П., Крылова О.А. т.б.) кіргізуі және осы мәселеге қатысты ғалымдардың әртүрлі

көзқарастарының дау тудыруы. Бұл қазіргі заманда қоғамдық өмірдің маңызды салаларының бірі – дін аясын қамтамасыз ететін стиль қажеттілігінен пайда болды. Орыс тілінің стилистикалық энциклопедиялық сөздігі аталмыш діни стильге келесідей анықтама береді: «Церковно-

религиозный стиль – функциональная разновидность современного русского литературного языка, обслуживающая сферу церковно-религиозной деятельности и соотносящаяся с религиозной формой общественного сознания» [1:612]. Қазіргі кезде діни стильдің дін саласында белсенді қызмет істеуі, жеке стиль болып қалыптасуы айқын. Оның тек өзіне тән ерекше, стилистикалық белгіленген лексикалық, морфологиялық, синтаксистік құралдар жүйесі және объективті стильқұраушы факторлары бар. Дәстүрлі, әдеби тілде қалыптасқан стильдер әртүрлі, тек өздеріне лайық салаларға қызмет етуіне байланысты әртүрлі қоғамдық сананы қамтиды: ауызекі стиль – әдеттегі сананы, ғылыми – ғылымдық, ресми-іскерлік – құқықтық, публицистикалық – идеологиялық, әдеби – эстетикалық, ал діни стиль – діндік сананың көрсеткіші болып табылады.

Жалпы діни дискурстың пайда болуына және жеке функционалды стиль болып қалыптасуына қоғамдағы өзгерістер тура әсерін тигізеді. Тарихты еске алатын болсақ, Қазан төңкерісінен кейін дін тақырыбына табу қойылып, кеңес дәуірінде аттеисттік идеология кеңінен насихатталған, соның нәтижесінде қоғам мүшелерінің дінге көз қарастары теріс болып, оны социалистік болмысқа қарама-қарсы келетін ақиқат ретінде танылатын қағида (догма) деп қабылдаған. Кейін, кеңес дәуірі аяқталып, одақтас республикалар егемендікке ие болып, жеке мемлекет болып қалыптасуымен бірге ұмыт болған жалпы адамзат рухани құндылықтары қайта оралуы басталды. ХХ ғасырдың соңында орын алған посткеңестік кезеңдегі қоғамдық-саяси және мәдени өзгерістер қоғамдық сананың сапалы өзгеруіне әкеледі, сол посткеңестік кеңістіктегі мәдени-тарихи парадигмаларының ауысуы діндік сананың, сонымен байланысты ерекше дүниетанымның қалыптасуына, ықпалын тигізді. Ал тіл – қоғамдық құбылыс болғандықтан қоғамдағы өзгерістердің барлығына әрекет етеді. Сондықтан тілдің перифериясына қолданбағандылықтан шығып кеткен, дінге байланысты лексика қайта орала бастайды. Орыс тілінде дінге байланысты лексиканы шіркеуславян тілінен христиан дінін қабылдаумен бірге ауысқан сөздер құраса, қазақ тілінде – ол көбінесе араб тілінен, ислам дінімен бірге келген сөздер. Дінге байланысты лексемалардың кеңінен қолданылу динамикасы қоғамның дінге аса көңіл бөлуін дәлелдейді. Осыған байланысты Оноприенко С «Библеизмы в современном русском языке» атты кандидаттық диссертациясында осы Қасиетті кітаптағы сөздердің

қазіргі тілде қолданылу себептерін зерттеп, осылайша пікір айтады: «За свою тысячелетнюю историю Русская Православная церковь во многом повлияла на образ жизни, склад национального характера, культуру и искусство русского народа, а церковнославянский язык оказал большое воздействие на развитие русского языка. Изменение отношения общества к церкви сказались и на русском языке. В русский язык и литературу решительно вторгаются реалии, связанные с возрождением большого пласта духовной жизни – христианства. Лингвистический материал, относящийся к данной области, охватывает не только обширные слои полузабытой русской и старославянской лексики и фразеологии, но и графику, фонетику, орфоэпию, стилистику текста» [2:9].

Соңғы кезде діни дискурсты жан-жақты, әртүрлі аспектіден зерттеу ғалымдардың аса қызығушылығын тудырып отыр және осы мәселе қазіргі тіл білімінде көкейтесті мәселелердің бірі болып табылады. Әсіресе тілдің функционалды түр бөлігінің бірі – діни дискурстың ішкі жіктелуіне байланысты бірнеше көзқарастар қалыптасты: діни тілді әлемнің тілдік бейнесінің бір үзіндісі ретінде зерделеу, діни мәтінді зерттеуде стилистикалық, жанрлық, коммуникативтік, әлеуметті лингвистикалық, теолингвистикалық т.б. көзқарастар. Осыған байланысты соңғы онжылдықта танымал ғалымдардың көптеген, діни коммуникацияны зерделеу еңбектері жарық көрді. Діни коммуникациясын зерттеулер негізін стилистикалық көзқарас құрайды, оның өзін екі бағытқа бөлуге болады. Бірінші бағыт – рухани сөйлеудің қазіргі әдеби тілдің стилистикалық жүйесі дамуындағы қызметін қарастыру, сол тілдің стилистикалық ресурсының кеңеюін, байуын және функционалды-стилистикалық парадигмасын нақтылау.

Қазіргі сөйлеу тәжірибесінің міндетті бір құрамы ретіндегі рухани сөйлеудің қажеттілігі әдеби тілдің стилистикалық жүйесінде болып жатқан кейбір өзгерістерге өз ықпалын тигізді. Осыған орай бірнеше семантика-стилистикалық үрдістерді белгілеуге болады: тілдің перифериясында қалып қалған тілдік элементтердің реабилитациясына, олардың «қайта жандануына» экстралингвистикалық факторлар себеп болды; діни лексиканың негативті стилистикалық бағалануынан «босауы», яғни деатеизация үрдісінің орын алуы (Бугаева 2008); конфессионалды лексика мен идиоматиканың пассивті сөздіктен жалпы қолдананысқа өтуі; діни тақырыптағы көнеславянизмдердің семантикалық трансформациясы; көнеславян шығу тегі бар жалпыәдеби

сөздерді қайта бұрынғы қалпына келтіру және кең қолданысқа тарту (Костомаров 1994); діни тақырыптық топқа жататын сөздердің лексикалық мағынасының тарылуы / кеңейуі.

Діни қатынас аясының стилистикалық зерделеуінің екінші бағыты діни мәтіндердің тілден тыс және тілдік қасиеттерін зерттеуді қамтиды. Осы мәселеге қатысты еңбектерде қазіргі рухани сөйлеудің стилистикалық мәртебесі анықталып, діни стильдің экстралингвистикалық параметрлері айқындалады; діни мәтіндерде қызмет ететін әрдеңгейлі стильбелгілейтін құралдарды анықтау; мазмұндық маңызы бар және аталмыш стильге тән тілдік параметрлерді айқын көрсететін мәтін жанрларын сипаттау (Крысин 1996, 2003; Кожина 1997, 2008; Крылова 2000, 2003, 2007; Прохвятилова 2004, 2008; Ярмурская 2006, 2008 и др.). Дискурсивті көзқарас діни коммуникациясының сөйлеу типтері мен жанрларын біріктіретін құндылықтарды, интенцияларды, мақсаттарды зерделеумен байланысты. Сонымен қатар діни дискурс дискурстың институционалды типтерімен бір қатарда қарастырылады (Карасик 1999) және белгілі бір құндылықтар жүйесін құрайтын күрделі коммуникативті-мәдени феномен болып табылады (Бобырева 2007).

Діни коммуникацияны зерттеудегі әлеуметтік лингвистикалық көзқарас адамның белгілі бір дін-конфессионалды қатыстылығын тілдік фактілер арқылы дәлелдеу. Мысалы, И.В.Бугаеваның жұмыстарында бірыңғай әлеуметтік ұстанымдары және құндылық бағдарлары бойынша біріккен бір топ адамдарға тән сөйлеуді діндік социолект (религиолект) деген ұғымдар ұсынылды. Діни дискурсты зерттеу барысында ғалымдар (Гадомский 2008, Кончаревич 2004) қалыптасқан әртүрлі көзқарастар әлеуметтік маңызы зор дін аясында адамның сөйлеу әрекетін тіл шеңберінде зерделейтін *теолингвистика* атты жаңа кешенді ғылыми пән құру идеясы ұсынылды. Дін мен тілдің арақатынасы, сол екі бір біріне қарама-қарсы қоғамдық сананың формаларының байланысын Н.Б.Мечковская «Язык и религия» атты кітабында жан-жақты зерттеп, антропоцентристік лингвистикаға зор үлесін қосты: «По характеру своего содержания язык и религия занимают в ряду других форм общественного сознания крайние точки: это полярные противоположности. Язык включает в себе самую простую, элементарную картину мира; религия – самую сложную, при этом в содержание религии входят компоненты разной психической природы (чувственно-наглядной, логической, эмо-

циональной, интуитивной, трансцендентной). Язык и религия, с точки зрения философии, относятся к категориям духовной культуры человечества. Это две формы общественного сознания (наряду с обыденным, или массовым, сознанием, моралью и правом, искусством, наукой, философией, идеологией), т.е. два отображения мира в сознании человечества, два разных образа мира...» [3:23]. Ғалымның осы еңбегі жарық көргеннен бастап көне әлемдік діндердің тілдегі көрінісі аса қызығушылық таныта бастады. Біздің ойымызша, дәл осы еңбек *теолингвистика* атты жаңа ғылымның қалыптасуына себепші болды.

XX ғасыр аяғындағы қоғамдық өмірде орын алған түбегейлі өзгерістер әртүрлі семантикалық үрдістерді қарқындатты, олардың ішіндегі ең белсендісі – архаизация және деархаизация деп айтуға болады. Әдетте, сөз өзінің тарихындағы белгілі бір кезеңдерден өтіп барып, ескіріп бара жатқан, немесе ескірген сөздер қатарына ауысады: пайда болған кезеңі, жаңалығын жоғалту және сөздің бейтарап сөздер қатарына ауысуы, белсенді сөз қолдануынан шығып кетуі. Бірақ сөз ескірген сөздер қатарына өтіп кетсе де, ол тілден мүлдем жоғалып кетпейді. Олар мәдениет, әдебиет мәтіндерінде пайдаланып, белгілі бір қоғамдық-тарихи кезеңдерде өздерінің мағынасын маңызды қылып, белсенді қызмет істей бастайды. Сондықтан ескірген және ескіріп, көңеріп бара жатқан реңктері бар сөздердің «қайта жаңдануы», олардың белсенді қолданысқа қайта оралуы (лексикалық деархаизация үрдісі) – сөз тарихындағы қашанда жаңа бір кезең. XX ғасырдың аяғындағы – XXI ғасырдың басындағы белсенді сөйлеу қолданысына қайта оралған сөздерді бірнеше топқа бөлуге болады:

1. Белгілі бір тіл иеленушілердің қоғамдық өмірін және болмыс-тұрмысын белгілейтін реальный – сөздер.

2. Дін аясына қатысты сөздер және халықтың салт-дәстүрін, рухани, моральды құндылықтарын бейнелеп көрсететін «жоғары» лексика.

3. Кеңестік болмысқа жат, 1917 жылғы Қазан төңкерілісінен кейін ескірген лексикалық бірліктер. Бірақ олар шет елдік өмір (капиталистік мемлекеттердегі болмыс) реалийлерін атау үшін қолданылған, сондықтан да тілде өз қызметін ары қарай атқара берген.

Қайта оралған сөздердің тематикалық топтарының ішінде ең үлкені – ол дін лексикасы. Қазіргі кезеңде аталмыш лексика кең қолданысқа ие, ол, әрине, қоғам мүшелерінің дінге деген көзқарастарын білдіреді және жаңа

уақыттың мәдени реалияларына сәйкес лексика болып қабылданады. Басқа қайта оралған сөздермен салыстырғанда дін тақырыптағы белсенді қолданыстағы сөздер семантикалық өзгерістерге ұшыраған жоқ. Кеңестік өкімет орнатылған жылдарда бұл сөздер адамдардың тілдік санасынан шығып, лексикалық жүйенің перифериясына жылжытылған. Сондықтан қазіргі таңда осы сөздерді анықтап, діндік ұғымдар мен терминдердің мағынасын түсіндіретін арнайы сөздіктер, энциклопедиялар құру қажеттілігі пісіп жетті. Осы орайда Г.Н.Скляревскаяның «Словарь православной церковной культуры» атты сөздігі шіркеу реалийлерді толығымен ашып түсіндіреді. Аталмыш сөздіктің ең басты мәселесі - діншілдікке жаңа көзқарасты қалыптастыру және қоғамның рухани өмірін белгілейтін лексиканы қалпына келтіру. Осы көлемді, мәдениеттану жағынан маңызы зор лексикалық разрядтың лексикографиялық сипаттамасы мен лингвистикалық талдауынан басқа сөздік сол сөзге қатысты әртүрлі мәліметтерді, яғни энциклопедиялық көрсеткіштерді береді. Кеңес дәуіріндегі сөздіктерде сөздің толық дефинициясы берілмей ғана қалмай, сонымен қатар осындай сөздердің актуалды емес, олардың қолдану аясы шектеулі екендігі көрсетіліп өтетін. Бұл сол кеңес дәуіріндегі атеизмді насихаттау, діндік лексиканы қолдануға табу, яғни тыйым салынуымен түсіндіріледі. Мысалы, «Үлкен академиялық сөздіктен» алынған келесі сөздік мақалада келесідей дефиниция кездестіреміз: «Православие – христианское вероучение, сложившееся в Византии, в отличие от господствующего на Западе католицизма, являвшееся официальной религией в России» (БАС, т. 11). Бұл жерде есімшенің өткен шақ формасы қолданылған.

Бүкіл адамзат тарихтың, қоғамдық өмірдің едеуір бөлігін діндік шеңбер құрайды. Дін адамның айырықша әрекетінің күрделі әлемі болып табылады, сондықтан да діндік дүниетаным, салт-дәстүр және діндік мораль халықтың күнделікті өміріне еніп, оның ұлттық ерекшеліктерін сіңіріп алады. Діндік тілді әлемнің тілдік бейнесінің фрагменті ретінде зерделеу соңғы кездері актуалды мәселелердің бірі болып табылады. Аталған себептер діндік лексиканы экзотикалық лексиканың бір бөлігі ретінде қабылдануының, сондықтан да баламасыз, яғни басқа тілдерге аударылмайтындығының көрсеткіші болып табылады. Діндік лексиканың бір тілден екінші тілге аударылуында көп жағдайда баламасыз болып табылатындығы - белгілі бір діннің сол халықтың мәдени-

психологиялық ерекшеліктерін қамтитыны. Мысалы: *церковь* – *мечеть*, *кирха* – *костел* – *синагога*; *священник* – *поп* (*батюшка*) – *мулла* – *пастор* – *ксендз* – *раввин* – *лама*; *обедня* – *месса* – *імша*; *игумен* (православия монастырінің бастығы) – *аббат* (католиктер монастырінің бастығы) т.б.

А.А.Алдашева «Аударматану: лингвистикалық және ливгомәдени мәселелер» атты монографиясында діни теологиялық атауларды баламасыз лексика қатарына жатқыза отырып, былай деп жазады: «Ұлттық-мәдени ерекшеліктерді білдіретін реалийлердің тағы бір тобы – діни теологиялық атаулар. Діни атаулар да – тілдің кумулятивті қызметінің жемісі. Әрбір тілде діни ұғымдарды, түсініктерді қамтитын термин сөздер, сөз тіркестері, тұрақты тіркестер бар. Діни наным-сенімнің, діни салттың ұқсастығына қарай мағыналық көлемінде жуықтық болатын діни атаулар, діни шен, санат аталымдар кездеседі; мысалы, орыс тіліндегі *пост* – «предписываемое церковными правилами воздержание от скромной пищи, а также период такого воздержания» (СРЯ, III, 321); қазақ қауымдас-тығындағы діни салт-дәстүрдің бірі *ораза* – «отыз күн бойы күн шыққаннан күн батқанға дейін ас-су ішуге болмайтын, діни бес парыздың бірі» (КТТС, 7, 447) дегендерді білдіреді; екі тілдегі діни терминді ортақтастыратын жағдай дифференциалды семалардың бірінің (воздержание от скромной пищи – ас-су ішуге болмайтын) мағыналық жуықтығы. Осыған байланысты екітілді сөздік *пост* – *ораза* қатарларын сөздіктегі нақпа-нақ сәйкестік ретінде көрсетед. *Пост* – *ораза* қатарлары бұдан ширек ғасыр бұрын екі халықтың мәдениетінде қоғамдық-саяси мазмұны бәсең, жұмсалы жиілігі төмен лексикалық единицалар болды. Аудармашылар бұларды функционалдық қызметі қосалқы, контексте эстетикалық функциясы жоқ, ақпарат беруге қатысты тілдік элемент деп есептейді. Сондай-ақ діни шен, санат атаулары да екі халықтың мәдениетінде бар (*пірәдар*, *қазірет*, *муфти* – *поп*, *священник*, *дьякон*); алайда олардың мағыналық-ұғымдық көлемінде айырмашылықтар бар, сонымен қатар әр тілдегі санат, шен атауларының ұлттық-мәдени белгісі өте айқын. Демек, түпнұсқаның мазмұнын сақтау мүддесі үшін теологиялық терминдердің ұлттық мәдениетке тән сипаттарын ескермей пайдалану барлық уақытта да бірдей сәтте бола бермейді» [4:187-188].

Әр халықтың діни қағидаларына және діни салт-дәстүріне қатысты ерекшеліктерді нақты танытатын қатар - теологиялық мазмұндағы

фразалық тіркестер. Қазақ халқының діни салттарды ұстану дағдысынан тұрақталған *бата беру, жеті нан пісіру және оны тарату, топырақ салу* фразалар басқа тілдерде кездеспейді; бұлар ұлттық мәдениетке негізделген түсінік, ұғымның күрделі тұрақты атаулары. Өзге мәдениеттегі діни дәстүрді білдіретін күрделі атауларға балама ету сәтті емес, өйткені әр контекстегі фразалардың ұлттық бояуы-колориті өте жоғары, олардың мағыналары жақын болғанымен, бір-біріне функционалды балама бола алмайды.

Қазіргі кезде ислам діни лексикасын басқа тілдерге, әсіресе орыс тіліне аудару мәселелері ғалымдар арасында аса қызуғушылық танытады. Ресей мемлекетінде бірнеше ғасырлар бойы Ислам діни кең тарағанына қарамастан, мұсылмандық діни лексикасы орыс тілімен игерілмеген. Себебі мұсылмандарға арналған қасиетті мәтін – Қоран түпнұсқасы тек қана араб тілінде берілген. Революцияға дейінгі ресейлік мұсылмандық дін ілімін таратушылардың еңбектері араб немесе басқа ұлттық (көнетатар, даргин, құмық) тілдерінде жазылған.

Бір тілден екінші тілге сөзді аударудың екі тәсілі бар: мағынасы тепе-тең лексика-семантикалық бірлікті іздестіру; транскрипция немесе транслитерация арқылы сөздің айтылуын, жазылуын беру. Осы орайда араб тілінен енген діни терминдерді басқа тілдерге, соның ішінде орыс тіліне аудару ізденуді, фондық ақпаратты жақсы меңгеруді, жалпы айтқанда аудармашының лингвоэтикалық құзыретінің қалыптасуын талап етеді. Діни лексикаға толықтай балама іздеп табу көптеген жағдайда мүмкін емес. Мысалы, *малик (малаик) возможно перевести как ангел, Иблис – Сатана, иман – вера, инкар – неверие, салят (ас-салят) – молитва, саум – пост, джанна (джаннат) – рай* – осындай эквиваленттері бар сөздер де аударманың дәлме-дәл болуын екі талай етеді.

Көбінесе ислам діни терминдердің орыс тіліне аударылуында христиан мәдениетінің ұғымдары мен бейнелері қолданылады. Бірақта дін ілімінің қыр-сырларына үңілетін болсақ мұсылмандық *Ібіліс* христиан дәстүріндегі *Сатана* бейнесіне тепе-тең бола алмайды. *Жаннат* концепциясы да салыстырылған екі дінде әртүрлі. *Салят* – міндетті түрде күнделікті бес уақыт оқылатын намаз, басқа, өз атынан оқылатын сүрелерді *дуа* деп атайды. Ол орыс тіліне *мольба, взывание, просьба* деп аударылады. О дүниені *загробный мир* деп аударылуы мұсылмандық рәсімдерге қарама-қайшы болып ке-

леді, олар өлген адамды табытқа салып жерлемеген.

Айтылған жайыттар мұсылмандық діни терминдердің орыс тіліне аударуды жоққа шығармайды, алайда аудармашылар орыс тілді мұсылмандарға түсінікті болатын, осындай діни әдебиетті қабылдауда қиындықтар туғызтпайтын басқа, тиімді жолдарын іздеу қажет, мысалы кітапта қосымша түсініктемелер, сілтемелер, эксертулер беру.

Діни лексика баламасыз болуына байланысты көптеген жағдайда сипаттама аударманы қажет етеді: *таввакуль* – «упование на Бога, умение снять с себя любую моральную и психологическую тяжесть после выполнения всего необходимого, проявления смирения, вверив себя воле Господа и положившись на его всеилие и всезнание» [5:461]. Сөз транслитерация немесе транскрипция арқылы жазылады, содан кейін оның түсіндірмесі беріледі. Біздің ойымызша, діни мәтіннің басқа тілде аудармасын ұсыну сол кітапта кездесетін сөздерге міндетті түрде түсініктемелер болу керек, сонда оқырмандар аударманы толық қабылдай алады.

Қазіргі кезеңде ислам діни лексикасының орыс тіліне ауысуы бастапқы сатысында, сондықтан да лексемалардың фонемдық құрылымының орныксыздығымен сипатталады. Осыдан орыс тілінде сәйкестігі жоқ дыбыстарды дұрыс графикалық берілу мәселесі пайда болады. Фонетикалық (фонемдік) алмасу сөзді транслитерация немесе транскрипция арқылы аударылуында айқын көрінеді. Мысалы, артикльдерді аударғанда: *ас-салам, аль-киتاب, аль-қудси* т.б.

Қорыта айтқанда, қазіргі антропоцентристік лингвистиканың көкейтесті мәселерінің біреуі – ол тілдің функционалды жүйесінде діни стильдің қалыптасуы және діни теологиялық терминдердің басқа тілдерге аудару мәселелері. Қазіргі діни дискурс феноменін зерттеу көп ізденістерді талап етеді.

1. Крылова О.А. Церковно-религиозный стиль // Стилистический энциклопедический словарь русского языка. – М., 2003.

2. Оноприенко С. Библиизмы в современном русском литературном языке: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Воронеж, 1997. – 19с.

3. Мечковская Н.Б. Язык и религия: Пособие для студентов гуман. вузов. – М.: Агентство «ФАИР», 1998. – 352 с.

4. Алдашева А.А. Аударматану: лингвистикалық және лингвомәдени мәселелер. – Алматы: Арыс, 1998. – 215 б.,

5. Аляутдинов Ш. Путь к вере и совершенству. – М., 2005.

The article is devoted to the study of a modern religious style in the system of the functional-stylistic and cultural-historical paradigms of language. It discusses the different approaches of scientists to study this phenomenon, as well as specific examples of the semantic-stylistic processes associated

with the rehabilitation of linguistic elements, caught on the periphery of the language. The Islamic religious vocabulary translation ways from the Kazakh language into Russian language and the ability to transfer the equivalent in semantics Church Slavonics are analyzed in the article.

С. С. Койлыбаева

К ОБОСНОВАНИЮ ПОНЯТИЯ ПАССИВИЗАЦИИ СЛОВАРНОГО СОСТАВА В ПЕРЕХОДНЫЙ ПЕРИОД ИСТОРИИ РУССКОГО ЯЗЫКА

Известные научные постулаты гласят, что все процессы исторического развития общества отражаются в лексике. Поэтому характерной особенностью лексической системы является её открытость. Это вызвано тем, что язык находится в постоянном движении; в определённый период жизни языка на всех уровнях системы (в фонетике, синтаксисе, лексике) есть элементы утрачивающиеся, и элементы возникающие. Отсюда следует, что постепенно одни явления в языке исчезают, а другие – появляются. Из таких процессов складывается траектория языка во времени. Естественно при этом, что языковые явления существуют не изолированно друг от друга, они образуют целостную языковую систему. Поэтому изменение одного явления, несомненно, влечёт за собой изменение других явлений и, конечно, всей языковой системы.

Научное познание языка в его целостности наиболее объективно предстает при обращении к диахронии в синхронии языка. Это возможно сделать путём установления синхронных срезов в истории системы языка, в преемственности переходов от одного состояния языка к другому. Синхронный срез при таком подходе представляет состояние системы языка на определённой точке диахронической оси во времени. В истории русского литературного языка науке удалось установить несколько вех, когда языка как бы изнутри отзывается на хронологические разломы с периодичностью в 1,2, а то и 3 столетия [4, 230]. Характерной особенностью описываемых периодов являются изменения в словарном составе, так как они непосредственно связаны с производственной деятельностью человека, с социальным, экономическим, культурным и политическим развитием жизни народа. Одни предметы, реалии быта, качества, понятия, явления существуют издавна, соответственно слова, их называющие, активно

используются носителями языка. Другие отмирают - с ними уходят их наименования; третьи появляются вновь, для их наименования создаются новые слова или находят переосмысление старые. Следовательно, в словаре можно выделить две основные группы: слова активного употребления и слова, реже употребляемые, существующие как бы в пассивном словаре.

Впервые научным объектом для изучения проблемы архаизации словарного состава русского языка становится дихотомия *пассивизация/активизация* как инструмент многоаспектного теоретического лексикологического описания массового перехода на периферию языка целых сфер функционирования словарных единиц в лексической системе под влиянием смены культурно-исторических парадигм в конкретный период истории русского языка, охваченный рамками двух последних десятилетий - XX – началом XXI вв.

Современный срез (конец XX - начало XXI века), который в разных источниках получил названия "постсоветский", "посткоммунистический", "новейший", характеризуется значительными изменениями во многих сферах общественной жизни: политической, социально-экономической, государственно-правовой, культурной. Несомненно, общественные трансформации настоящего времени воздействуют на современную языковую ситуацию, отличительной чертой которой является динамизм изменений, обнаруживающихся на разных уровнях языковой структуры. Считается, что, например, по количеству заимствований, по суммарности преобразований, наше время в истории русского языка можно вполне сопоставить с эпохой Петра Великого и назвать одним из интересных и значительных в истории развития языка. «Существенные перемещения лексических массивов, стилистические сдвиги, разнообразные семантические преобразования могут быть